

Amnesty International

Afdeling Nederland

Jaarrekening 2017

INHOUD

BALANS PER 31 DECEMBER 2017 (NA RESULTAATBESTEMMING)	2
STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2017	3
KASSTROOMOVERZICHT OVER 2017	5
TOELICHTING OP DE JAARREKENING 2017	6
Algemeen en grondslagen	6
Toelichting op de Balans	15
Toelichting op de Staat van Batens en Lasten	29
OVERIGE GEGEVENS	50

Balans per 31 december 2017

(na resultaatbestemming; alle bedragen in euro's)

<u>ACTIVA</u>		31-12-2017	31-12-2016 *
Vaste activa			
Immateriële vaste activa	1	452.330	459.703
Materiële vaste activa	2	5.898.521	6.177.399
Financiële vaste activa	3	3.085.231	2.000.000
		9.436.082	8.637.102
Vlottende activa			
Voorraden	4	122.412	93.996
Vorderingen en overlopende activa	5	8.550.795	6.521.579 *
Effecten	6	278	260
Liquide middelen	7	7.947.067	9.524.705
		16.620.552	16.140.540
		26.056.634	24.777.642
<u>PASSIVA</u>			
		31-12-2017	31-12-2016 *
Reserves en fondsen			
Reserves			
- Continuïteitsreserve	8.1	10.980.000	10.980.000
- Bestemmingsreserves	8.2	9.307.622	8.475.898 *
		20.287.622	19.455.898
Fondsen			
-Bestemmingsfondsen	9	387.620	216.076
		387.620	216.076
		20.675.242	19.671.974
Voorzieningen	10	41.316	166.850
Langlopende schulden	11	-	150.000
Kortlopende schulden	12	5.340.076	4.788.818
		26.056.634	24.777.642

*: aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

Staat van baten en lasten over 2017

(alle bedragen in euro's)

<u>BATEN</u>		2017	Begroting 2017	2016 *
Geworven baten				
Baten van particulieren	13	23.769.480	18.787.500	21.048.303
Baten van bedrijven	14	270.913	200.000	45.127
Baten van loterijorganisaties	15	4.244.999	3.600.000	3.690.750
Baten van subsidies van overheden	16	907.052	1.355.000	827.975
Baten van andere organisaties zonder winststreven	17	512.638	150.000	552.720
Som van de geworven baten		29.705.082	24.092.500	26.164.875
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	18	310.224	289.000	276.820
Overige baten	19	23.110	-	48.803
Som van de baten		30.038.416	24.381.500	26.490.498

*: aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

<u>LASTEN</u>		2017	Begroting 2017	2016 *
Besteed aan de doelstelling				
Internationale organisatie	20	11.599.098	9.802.875	10.264.414
Mensenrechtenbeleid	21	4.614.213	5.332.108	4.093.000
Mobilisatie en Actie	22	3.518.907	4.001.076	3.174.395
Media en Politieke zaken	23	2.864.817	2.763.324	2.875.634
Strategische Verkenningen	24	348.339	320.411	246.176
		22.945.374	22.219.794	20.653.619
Wervingskosten	25	4.571.932	4.738.675	4.192.733
Kosten beheer en administratie	26	1.533.482	1.280.281	1.380.851
Som van de lasten		29.050.788	28.238.750	26.227.203
Saldo voor financiële baten en lasten		987.628	3.857.250-	263.295
Saldo financiële baten en lasten	27	15.640	30.000	39.062
Saldo van de baten en lasten		1.003.268	3.827.250-	302.357

*: aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

<u>Bestemming saldo</u>		2017	Begroting 2017	2016
Mutaties in reserves en fondsen:				
Reserves				
- Continuïteitsreserve		-	-	-
- Bestemmingsreserves		831.724	3.172.250-	393.258
Totaal reserves		831.724	3.172.250-	393.258
Fondsen		171.544	655.000-	90.901-
Saldo		1.003.268	3.827.250-	302.357

Kasstroomoverzicht

(alle bedragen in euro's)

	2017	2016
Kasstroom uit operationele activiteiten		
* Saldo baten en lasten	1.003.268	302.357
* Aanpassingen voor		
Afschrijvingen	597.464	534.231
Rentebaten	14.199-	39.062-
Mutatie voorzieningen	125.534-	220.273-
Ongerealiseerd koersresultaat financiële vaste activa	1.504-	
Schenking in de vorm van aandelen	1.083.727-	-
	627.500-	274.896
* Veranderingen in werkkapitaal		
Mutaties vorderingen en overlopende activa	2.029.216-	498.576-
Mutatie nog te ontvangen interest	19.428-	25.397-
Mutaties voorraden	28.416-	43.558-
Mutaties kortlopende schulden	551.258	200.416
	1.525.802-	367.115-
Kasstroom uit primaire activiteiten	1.150.034-	210.138
Ontvangen interest	33.627	64.459
Kasstroom uit operationele activiteiten	1.116.407-	274.597
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
* Investerings in immateriële vaste activa	171.012-	299.914-
* Investerings in materiële vaste activa	140.201-	230.443-
* Investerings in financiële vaste activa	-	2.000.000-
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	311.213-	2.530.357-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
* Mutatie langlopende schulden	150.000-	150.000-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	150.000-	150.000-
	1.577.620-	2.405.760-
Mutatie geldmiddelen		
Liquide middelen per 1 januari	9.524.705	11.930.514
Effecten per 1 januari	260	211
	9.524.965	11.930.725
Liquide middelen per 31 december	7.947.067	9.524.705
Effecten per 31 december	278	260
	7.947.345	9.524.965
	1.577.620-	2.405.760-

TOELICHTING OP HET KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is een overzicht van de geldmiddelen die in 2017 beschikbaar zijn gekomen, en van het gebruik ervan, en is opgesteld volgens de indirecte methode.

Kasstroom uit operationele activiteiten

In het 'Saldo baten en lasten' zit de gift van 2.000 stemrechtloze aandelen Wouthoud B.V. begrepen. Deze gift is gedaan in de vorm van notariële overdracht van de aandelen, dus is in feite geen kasstroom. Hiervoor is in de 'aanpassingen' gecorrigeerd.

Toelichting op de jaarrekening 2017

(alle bedragen in euro's)

ALGEMEEN EN GRONDSLAGEN

Algemeen

De jaarrekening omvat de financiële gegevens van de Vereniging Amnesty International, Afdeling Nederland, statutair gevestigd Keizersgracht 177 te 1016 DR Amsterdam, inclusief de regionale en plaatselijke geledingen. De jaarrekening is opgesteld conform de Richtlijn 650 voor Fondsenwervende Instellingen van de Raad voor de Jaarverslaggeving. De Richtlijn 650 beoogt inzicht te verschaffen in de verwerving van fondsen en de daadwerkelijke besteding aan het doel waarvoor de fondsen zijn geworven. Daarnaast past Amnesty de 'Regeling beloning directeuren van goede doelen' en 'Richtlijn financieel beheer goede doelen' van Goede Doelen Nederland toe.

Amnesty International werkt voor mensenrechten. Die waarborgen vrijheid, gelijkheid en rechtvaardigheid. Amnesty doet onderzoek, voert actie en steunt verdedigers van mensenrechten wereldwijd.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslaggevingsperiode van een kalenderjaar. De verslaggevingsperiode is geëindigd op balansdatum 31 december 2017.

Functionele valuta en presentatievaluta

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de organisatie.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Stelselwijzigingen

In de balans, de toelichting op de balans, de toelichting op de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht zijn enkele cijfers over 2016 geherrubriceerd teneinde vergelijkbaarheid met 2017 mogelijk te maken. Dit betreft met name de cijfers in de baten, die door toepassing van de nieuwe Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 650 (RJ650) anders gepresenteerd dienen te worden.

Verwerking baten uit nationale loterijen

Tot 2017 vond de verwerking van de baten uit nationale loterijen plaats in het jaar waarin de bate uit de actie van derden ontvangen was. Onder de nieuwe RJ650 dienen de beneficiënten de bate te verantwoorden in het jaar waarin deze is toegezegd. Door toepassing van de nieuwe RJ 650 diende de door de Postcodeloterij in 2017 toegekende reguliere bijdrage, die in maart 2018 wordt ontvangen, per eind 2017 als vordering te worden opgenomen. Voor de vergelijkende cijfers voor 2016 is hetzelfde gedaan met betrekking tot de over 2016 toegekende bijdrage van € 3.600.000 die in maart 2017 is ontvangen. Het extra resultaat voor 2016 dat hierdoor ontstaat is rechtstreeks in het vermogen verwerkt, waardoor de beginstand van de bestemmingsreserves 'Nationale en internationale projecten algemeen' en 'Latente assessmentverplichting Internationaal Secretariaat' resp. € 1.350.000 en € 2.250.000 hoger zijn dan de eindstanden in de jaarrekening van 2016.

Waardering nalatenschappen met vruchtgebruik

Nalatenschappen waarop een vruchtgebruik door derden rust worden in de meeste gevallen pas opgenomen in de baten in het jaar waarin dat vruchtgebruik eindigt. Nalatenschappen met een zogenaamde tweetrapsmaking worden in alle gevallen pas opgenomen in de baten in het jaar dat de gelden aan ons toekomen.

De nieuwe RJ650 bepaalt dat in bepaalde gevallen nalatenschappen onder vruchtgebruik wel gewaardeerd dienen te worden. Voor Amnesty geldt dit voor een drietal dossiers. De 'geamortiseerde' waarde van deze dossiers is opgenomen onder de vordering uit nalatenschappen en verantwoord in de baten van 2017 voor een bedrag van in totaal € 23.838.

Gezien het geringe belang zijn de vergelijkende cijfers voor 2016 niet aangepast.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling

Algemeen

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten. Voor zover niet anders is vermeld, worden activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft. Amnesty maakt gebruik van schattingen bij de volgende balansposten:

- voorziening voor incourantheid op de voorraad merchandising
- voorziening voor oninbaarheid op vorderingen op debiteuren
- vorderingen inzake nalatenschappen en
- de reorganisatievoorziening

Grondslagen voor de omrekening van vreemde valuta

In vreemde valuta luidende monetaire activa en verplichtingen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. De bij omrekening optredende valutakoersverschillen worden in de staat van baten en lasten opgenomen. Niet-monetaire activa en passiva in vreemde valuta die tegen historische kostprijs worden opgenomen, worden naar euro's omgerekend tegen de geldende wisselkoersen op de transactiedatum.

De bij omrekening optredende valutakoersverschillen worden als resultaat in de staat van baten en lasten verwerkt.

Financiële instrumenten

De financiële instrumenten omvatten bij Amnesty International overige vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, schulden en overige te betalen posten.

Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde, waarbij (dis)agio en de direct toerekenbare transactiekosten in de eerste opname worden meegenomen. Indien echter financiële instrumenten bij de vervolgwaardering worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, worden direct toerekenbare transactiekosten direct verwerkt in de staat van baten en lasten. De organisatie maakt geen gebruik van afgeleide instrumenten (derivaten).

Voor de grondslagen van de financiële instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost.

Bijzondere waardeverminderingen financiële activa

Een financieel actief dat niet wordt gewaardeerd tegen (1) reële waarde met waarde wijzigingen in de staat van baten en lasten of (2) geamortiseerde kostprijs of lagere marktwaarde, wordt op iedere verslagdatum beoordeeld om te bepalen of er objectieve aanwijzingen bestaan dat het actief een bijzondere waardevermindering heeft ondergaan. Een financieel actief wordt geacht onderhevig te zijn aan een bijzondere waardevermindering indien er objectieve aanwijzingen zijn dat na de eerste opname van het actief zich een gebeurtenis heeft voorgedaan die een negatief effect heeft gehad op de verwachte toekomstige kasstromen van dat actief en waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt.

Objectieve aanwijzingen dat financiële activa onderhevig zijn aan een bijzondere waardevermindering omvatten het niet nakomen van betalingsverplichtingen en achterstallige betaling door een debiteur, herstructurering van een aan de organisatie toekomend bedrag onder voorwaarden die de organisatie anders niet zou hebben overwogen, aanwijzingen dat een debiteur of emittent failliet zal gaan, en het verdwijnen van een actieve markt voor een bepaald effect.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa (CRM-systeem) worden gewaardeerd tegen hun kostprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De kostprijs bestaat uit de verkrijgingsprijs en overige kosten om de activa op hun plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik.

Voor de immateriële vaste activa wordt een afschrijvingspercentage van 25% gehanteerd.

Materiële vaste activa

De kantoorgebouwen en terreinen, installaties en inventaris worden gewaardeerd tegen hun kostprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De kostprijs bestaat uit de verkrijgingsprijs en overige kosten om de activa op hun plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik.

De afschrijving over kantoorgebouwen wordt berekend als een percentage van de aanschafprijs minus de getaxeerde waarde van de grond op het moment van aankoop (2003). De overige afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de lineaire methode op basis van de economische levensduur, rekening houdend met de restwaarde.

De volgende afschrijvingspercentages worden hierbij gehanteerd:

- Kantoorgebouwen 3,33%
- Verbouwingen en renovaties 5-20%
- Installaties en inventaris 10-25%

Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd indien zij de gebruiksduur van het object verlengen. Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.

Financiële vaste activa

De onder de financiële vaste activa verantwoorde deposito's worden opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieverentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderingverliezen.

De onder de financiële vaste activa opgenomen effecten zijn opgenomen tegen de reële waarde. Veranderingen in de reële waarde worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

Vorraden

De voorraden worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere opbrengstwaarde. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en bijkomende kosten. Kortingen, rabatten en soortgelijke (te) ontvangen vergoedingen met betrekking tot de inkoop worden in mindering gebracht op de verkrijgingsprijs.

Bij de waardering van de voorraden wordt rekening gehouden met de eventueel op balansdatum opgetreden waardeverminderingen.

Vorderingen

Vorderingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieverentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderingverliezen.

Effecten

De beleggingen van de organisatie in aandelen worden, voor zover deze aandelen beursgenoteerd zijn, na de eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde. Veranderingen in de reële waarde worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

Reserves en fondsen

Reserves

De continuïteitsreserve wordt gevormd voor de dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat Amnesty Nederland ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen.

In 2016 is de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving RJ650 aangepast. In deze richtlijnen is bepaald dat de omvang van de continuïteitsreserve gebaseerd moet zijn op een analyse van de specifieke risico's en de periode waarvoor de organisatie wil afdekken. Daarnaast moet de organisatie vooraf vastleggen welke maatregelen zij neemt om deze risico's te beheersen of uit te sluiten. Deze analyse moet worden bekrachtigd door het Bestuur.

Deze nieuwe richtlijnen zijn een goede aanleiding geweest om weer eens goed naar de argumentatie voor de omvang van de continuïteitsreserve te kijken. In 2017 is een nieuwe wijze van berekenen van de continuïteitsreserve door het Bestuur vastgesteld en door de Ledenraad goedgekeurd. De wijze van vaststellen van de benodigde omvang van de continuïteitsreserve per 31 december 2017 is aan de hand van de begroting 2018 als volgt bepaald.

Bepaling omvang continuïteitsreserve

- De af te dekken periode bedraagt 1 jaar.
- De minimaal gewenste omvang bedraagt 100% van het verschil tussen verplichtingen en inkomsten voor komend boekjaar bij een maximaal tegenvallend inkomstenscenario, afgerond op € 10.000. De maximale omvang bedraagt 120% van dit verschil.

De reserve voldoet aan het in de 'Richtlijn Financieel Beheer Goede Doelen' gestelde maximum van anderhalf maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie.

Fondsen

Bestemmingsfondsen bestaan uit ontvangen gelden waarvan de beperkte bestedingsmogelijkheid door derden is bepaald. De toelichting op de verschillende bestemmingsfondsen is vermeld onder '9 - Fondsen'.

Vorzieningen

Een voorziening wordt in de balans opgenomen wanneer er sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden; en
- waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt; en
- het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

Indien (een deel van) de uitgaven die noodzakelijk zijn om een voorziening af te wikkelen waarschijnlijk geheel of gedeeltelijk door een derde wordt vergoed bij afwikkeling van de voorziening, dan wordt de vergoeding als een afzonderlijk actief gepresenteerd.

Vorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen en verliezen af te wikkelen.

Reorganisatievoorziening

Een reorganisatievoorziening wordt getroffen als op balansdatum een gedetailleerd reorganisatieplan is geformaliseerd en uiterlijk op opmaakdatum van de jaarrekening de gerechtvaardigde verwachting van uitvoering van het plan is gewekt bij hen voor wie de reorganisatie gevolgen zal hebben. Van een gerechtvaardigde verwachting is sprake als is gestart met de uitvoering van de reorganisatie, of als de hoofdlijnen bekend zijn gemaakt aan hen voor wie de reorganisatie gevolgen zal hebben.

In de reorganisatievoorziening zijn de als gevolg van de reorganisatie uit 2014 noodzakelijke kosten opgenomen die niet in verband staan met de doorlopende activiteiten van de organisatie.

Langlopende en kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen

Langlopende en kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieverentemethode.

De aflossingsverplichtingen voor het komend jaar van de langlopende schulden worden opgenomen onder kortlopende schulden.

Baten van particulieren

Bijdragen van leden, giften van particulieren en bijdragen van groepen worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen.

Collecten worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen.

Nalatenschappen worden opgenomen in het boekjaar waarin ze worden onderkend en de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Het moment van onderkenning van een nalatenschap is de datum van melding bij Amnesty International. Nalatenschappen waarop vruchtgebruik door derden rust, worden over het algemeen pas in de baten opgenomen in het jaar waarin het vruchtgebruik eindigt. In enkele bepaalde gevallen wordt de fiscale waarde van het vruchtgebruik opgenomen. Hiervoor volgt Amnesty de 'Handreiking verwerking en waardering van nalatenschappen belast met (vrucht)gebruik' van Goede Doelen Nederland.

Baten van bedrijven

Baten van bedrijven worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen.

Baten van loterijorganisaties

Baten van loterijorganisaties worden verantwoord in het jaar van toekenning, tenzij er een terugbetalingsverplichting is verbonden aan het niet besteden van de bijdrage. In dat geval wordt de bate verantwoord bij het aangaan van een verplichting tot besteding overeenkomstig de voorwaarde waaronder de bijdrage is verstrekt.

Baten van subsidies van overheden

Deze inkomsten worden verantwoord in het jaar waarin de bestedingen hebben plaatsgevonden. Overheidssubsidies worden aanvankelijk in de balans opgenomen als vooruitontvangen of nog te ontvangen baten.

Amnesty accepteert geen overheidsgeld voor onderzoek, lobby en actievoeren, maar in bepaalde gevallen wel voor mensenrechteneducatie. Op een internationale vergadering in 2005 is afgesproken hoe wij mensenrechteneducatie definiëren en welke spelregels er zijn. De subsidie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van het programma Samenspraak en Tegenspraak, dat wordt uitgevoerd binnen de Freedom from Fear-alliantie met Pax, is aangevraagd na toetsing van ons project door het Internationaal Bestuur.

Baten van andere organisaties zonder winststreven

Baten van andere organisaties zonder winststreven zoals fondsen en (religieuze) instellingen worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

Opbrengsten uit de verkoop van merchandising worden onder de baten tegen de brutowinst opgenomen. De brutowinst is de netto-omzet verminderd met de kostprijs van de verkochte artikelen. Onder de netto-omzet wordt verstaan de opbrengst onder aftrek van kortingen en over de omzet geheven belastingen. Onder de kostprijs wordt verstaan de inkoopwaarde van de goederen, verhoogd met de op de inkoop en verkoop drukkende directe (aan derden betaalde) kosten, inclusief de logistieke kosten van in- en verkoop. De in dit verband gemaakte eigen kosten worden als wervingskosten verantwoord.

Huuropbrengsten

Huuropbrengsten worden lineair in de staat van baten en lasten opgenomen op basis van de duur van de huurovereenkomst.

Lasten

Lasten worden onderverdeeld in drie hoofdgroepen:

- Besteed aan de doelstelling
- Wervingskosten
- Kosten Beheer & Administratie

De kosten van besteding aan de doelstelling en werving baten bestaan uit twee componenten: directe kosten en indirecte kosten. Bij directe kosten is er een directe relatie tussen de kosten en de doelstelling. Deze worden voor 100% toegerekend aan de betreffende hoofdgroep. De indirecte kosten (zoals voor bedrijfsvoering; IT, facilitaire zaken en HR-adviseurs) hebben geen directe relatie met een specifieke doelstelling en worden over de hoofdgroepen verdeeld via een verdeelsleutel die gebaseerd is op de loonkosten van de medewerkers die direct werkzaam zijn op de hoofdgroepen.

Conform de aanbeveling van Goede Doelen Nederland (GDN) van januari 2008 worden de kosten van bestuur, ledenraad, directiesecretariaat en financiële en personeelsadministratie voor 100% toegerekend aan de hoofdgroep Kosten Beheer & Administratie. De kosten van de directie worden voor 30% toegerekend aan de hoofdgroep Kosten Beheer & Administratie, voor 10% aan de hoofdgroep Wervingskosten en voor 60% aan de hoofdgroep Besteed aan doelstelling. De kosten van de coördinatie van de afdeling Ondersteuning worden voor 100% toegerekend aan de hoofdgroep Kosten Beheer & Administratie. De kosten van de coördinatie van de afdeling Mensenrechtenbeleid, Mobilisatie & Actie en Media & Politieke Zaken worden voor 100% toegerekend aan de hoofdgroep Besteed aan de doelstelling. De kosten van de coördinatie van de afdeling Fondsenwerving en Marketing worden voor 100% toegerekend aan de hoofdgroep Wervingskosten.

Saldo financiële baten en lasten

Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost. Rentelasten en soortgelijke lasten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren.

Personeelsbeloningen en pensioenen

De beloningen van het personeel worden als last in de staat van baten en lasten verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen. Indien de reeds betaalde bedragen de verschuldigde beloningen overtreffen, wordt het meerdere opgenomen als een overlopend actief voor zover er sprake zal zijn van terugbetaling door het personeel of van verrekening met toekomstige betalingen door de vereniging.

Amnesty International (Nederland) heeft voor haar werknemers een toegezegd-pensioenregeling. Medewerkers die hiervoor in aanmerking komen hebben op de pensioengerechtigde leeftijd recht op een pensioen dat afhankelijk is van leeftijd, salaris en dienstjaren. De regeling is ondergebracht bij het pensioenfonds PFZW. Amnesty International heeft geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen in geval van een tekort bij PFZW, anders dan het effect van hogere toekomstige premies. Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

Leasing

De organisatie kan financiële en operationele leasecontracten afsluiten. Een leaseovereenkomst waarbij de voor- en nadelen verbonden aan het eigendom van het leaseobject geheel of nagenoeg geheel door de lessee worden gedragen, wordt aangemerkt als een financiële lease. Alle andere leaseovereenkomsten classificeren als operationele leases. Bij de leaseclassificatie is de economische realiteit van de transactie bepalend en niet zozeer de juridische vorm.

Bepaling reële waarde

De reële waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en van elkaar onafhankelijk zijn.

De reële waarde van in de balans opgenomen financiële instrumenten verantwoord onder kasmiddelen, kortlopende vorderingen en schulden e.d. benadert de boekwaarde daarvan.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode. Kasstromen in buitenlandse valuta zijn omgerekend naar de rapporteringsvaluta tegen de koers per transactiedatum.

TOELICHTING OP DE BALANS

1 Immateriële vaste activa

Het verloop van de immateriële vaste activa is als volgt weer te geven:

	CRM-systeem
Stand per 1 januari	
Aanschafprijs	619.476
Cumulatieve afschrijvingen	159.773-
Boekwaarde	<u>459.703</u>
Mutaties in de boekwaarde:	
Investerings	171.012
Afschrijvingen	178.385-
Totaal mutaties in de boekwaarde:	<u>7.373-</u>
Stand per 31 december	
Aanschafprijs	790.488
Cumulatieve afschrijvingen	338.158-
Boekwaarde	<u>452.330</u>

De investeringen in de immateriële vaste activa betreffen de inrichting/ontwikkeling van het CRM-systeem.
De immateriële vaste activa worden aangehouden in het kader van de bedrijfsvoering.

2 Materiële vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt weer te geven:

	Kantoorgebouwen en terreinen	Installaties en inventaris	Totaal
Stand per 1 januari			
Aanschafprijs	10.126.645	705.677	10.832.322
Cumulatieve afschrijvingen	4.061.566-	593.357-	4.654.923-
Boekwaarde	6.065.079	112.320	6.177.399
Mutaties in de boekwaarde:			
Investerings	26.258	113.943	140.201
Afschrijvingen	363.970-	47.693-	411.663-
	337.712-	66.250	271.462-
Desinvesteringen	14.694-	63.767-	78.461-
Hierover reeds afgeschreven	14.694	56.351	71.045
	-	7.416-	7.416-
Totaal mutaties in de boekwaarde:	337.712-	58.834	278.878-
Stand per 31 december			
Aanschafprijs	10.138.209	755.853	10.894.062
Cumulatieve afschrijvingen	4.410.842-	584.699-	4.995.541-
Boekwaarde	5.727.367	171.154	5.898.521

Onder de kantoorgebouwen zijn opgenomen:

Het pand Keizersgracht 175/177 te Amsterdam, kadastraal bekend in de gemeente Amsterdam, sectie E, nummer 8392 en groot zeventien aren en tweeëndertig centiaren, ingeschreven onder nummer 2271 als beschermd monument in de zin van de Monumentenwet 1988.

Het pand Keizersgracht 175/177 is in 2003 aangekocht, verbouwd, gerenoveerd en gebruiksklaar gemaakt. De onderhandse verkoopwaarde in verhuurde staat is bij de taxatie van september 2017 bepaald op € 11.210.000, met een 'opinie waarde (voorheen: executiewaarde) van € 9.525.000. Het pand wordt eens in de drie jaar getaxeerd door een onafhankelijke taxateur. Er zal in 2020 opnieuw een taxatie plaatsvinden.

De investeringen in de materiële vaste activa betreffen groot onderhoud (binnen en buiten) van het kantoorpand en vervanging van computerapparatuur. De desinvesteringen hebben met name betrekking op inventaris en computerapparatuur die, grotendeels aan het einde van de technische levensduur, zijn vervangen en/of afgestoten.

De materiële vaste activa worden aangehouden in het kader van de bedrijfsvoering.

3 Financiële vaste activa

	Stand 31 december 2017	Stand 31 december 2016
Aandelen Wouthoud B.V.	1.085.231	-
Langlopende deposito's	2.000.000	2.000.000
	3.085.231	2.000.000
Aandelen Wouthoud B.V.		
Stand per 1 januari	-	-
Ontvangen gift 2.000 stemrechtloze aandelen Wouthoud B.V.	1.083.727	-
Koersresultaat 2017	1.504	-
Stand per 31 december	1.085.231	-

Amnesty heeft 2.000 stemrechtloze aandelen Wouthoud B.V. (20% van het totale aandelenkapitaal) geschonken gekregen. Dit is een stamrecht-B.V. die haar middelen belegt in beleggingsfondsen van de Triodos Bank. Amnesty kan deze aandelen niet vervreemden zolang de stamrechthouders in leven zijn. Amnesty ontvangt jaarlijks een evenredig deel van de dividenduitkering.

Overzicht langlopende deposito's	looptijd	bedrag	aflooptdatum	rentepercentage
Triodos Bank	3 jaar	1.000.000	30 maart 2019	0,4%
Triodos Bank	5 jaar	500.000	29 september 2021	0,3%
Triodos Bank	10 jaar	500.000	29 september 2026	0,8%
Totaal		2.000.000		

De financiële vaste activa worden aangehouden ter belegging.

4 Voorraden

	31 december 2017	31 december 2016
Voorraad merchandising	129.247	103.331
Af: Voorziening voor incurantheid	6.835-	9.335-
	122.412	93.996

De voorraadwaardering op basis van de actuele waarde wijkt niet materieel af van bovenstaande waardering.

5 Vorderingen en overlopende activa

	31 december 2017	31 december 2016
Vorderingen op debiteuren wegens verkochte materialen	46.393	56.009
Te vorderen inzake nalatenschappen	4.543.866	2.636.789
Te ontvangen interest	8.765	28.193
Te ontvangen bijdrage Nationale Postcode Loterij	3.600.000	3.600.000
Te vorderen bij het Internationaal Secretariaat	148.934	48.164
Overige vorderingen en vooruitbetalingen	202.837	200.588
	8.550.795	6.569.743

In het saldo van de vorderingen op debiteuren is rekening gehouden met een voorziening voor oninbaarheid van € 2.493 (31 december 2016 € 2.945).

Bij de vorderingen inzake nalatenschappen is gebruik gemaakt van schattingen voor wat betreft de in nalatenschapdossiers aanwezige effecten, onroerend goed en andere onzekere componenten.

De overige vorderingen en vooruitbetalingen bestaan uit vooruitbetaalde kosten (€ 144.526) en een aantal overige vorderingen.

Alle vorderingen zijn binnen een jaar opeisbaar.

6 Effecten

	Marktwaaarde per 31 december 2017	Marktwaaarde per 31 december 2016	Aanschafwaarde
Aandelen Royal Dutch Shell	278	260	288
	278	260	288

Amnesty International sluit elke vorm van speculatief beleggen uit. Er worden echter tien (10) aandelen Royal Dutch Shell aangehouden om aanwezig te kunnen zijn op de algemene vergadering van aandeelhouders en daar het gevoerde mensenrechtenbeleid van deze onderneming aan de orde te stellen. De aangehouden effecten zijn toegelaten tot de handel op de beurs.

7 Liquide middelen

	31 december 2017	31 december 2016
Spaartegoeden	6.154.148	7.622.268
Tegoeden op bankrekeningen op het secretariaat te Amsterdam en regiokantoren	1.445.474	1.542.565
Tegoeden op bankrekeningen lokale Amnesty-groepen	319.414	330.514
Kasmiddelen op het secretariaat te Amsterdam en regiokantoren	5.823	7.534
Kasmiddelen lokale Amnesty-groepen	22.208	21.824
	7.947.067	9.524.705

De spaartegoeden en tegoeden op bankrekeningen zijn direct opeisbaar, en worden aangehouden bij ASN Bank, ING Bank, Rabobank en Triodos Bank. Van de spaartegoeden en de tegoeden op bankrekeningen was per 31 december 2017 € 10.666 niet vrij besteedbaar in verband met twee afgegeven bankgaranties voor de huur van een regiokantoor en het kantoor van het Hague Centre for International Justice. De bankgarantie voor de huur van het regiokantoor zal in 2018 worden beëindigd omdat het huur van het regiokantoor is gestopt. De saldo van de liquide middelen per eind 2017 is lager dan dat van eind 2016 als gevolg van bestedingen uit de bestemmingsreserves waarin nog niet bestede geworven middelen waren opgenomen, en door de (gedeeltelijke) besteding van vooruitontvangen bijdragen en subsidies.

8 Reserves

De stand van de reserves

	31 december 2017	31 december 2016
Continuïteitsreserve	10.980.000	10.980.000
Bestemmingsreserves	9.307.622	8.475.898
	20.287.622	19.455.898

De mutaties in de reserves:

8.1 Continuïteitsreserve

	31 december 2017	31 december 2016
Stand per 1 januari	10.980.000	10.980.000
Dotatie / onttrekking	-	-
Stand per 31 december	10.980.000	10.980.000

De continuïteitsreserve wordt gevormd voor de dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat Amnesty Nederland ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen.

In 2016 is de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving RJ650 aangepast. In deze richtlijnen is bepaald dat de omvang van de continuïteitsreserve gebaseerd moet zijn op een analyse van de specifieke risico's en de periode waarvoor de organisatie wil afdekken. Daarnaast moet de organisatie vooraf vastleggen welke maatregelen zij neemt om deze risico's te beheersen of uit te sluiten. Deze analyse moet worden bekrachtigd door het Bestuur.

Deze nieuwe richtlijnen zijn een goede aanleiding geweest om weer eens goed naar de argumentatie voor de omvang van de continuïteitsreserve te kijken. In 2017 is een nieuwe wijze van berekenen van de continuïteitsreserve door het Bestuur vastgesteld en door de Ledenraad goedgekeurd. De wijze van vaststellen van de benodigde omvang van de continuïteitsreserve per 31 december 2017 is aan de hand van de begroting 2018 als volgt bepaald.

Bepaling omvang continuïteitsreserve

- De af te dekken periode bedraagt 1 jaar.
- De minimaal gewenste omvang bedraagt 100% van het verschil tussen verplichtingen en inkomsten voor komend boekjaar bij een maximaal tegenvallend inkomstscenario, afgerond op € 10.000. De maximale omvang bedraagt 120% van dit verschil.

Op basis hiervan is bepaald dat de omvang van de bestemmingsreserve moet liggen tussen € 9.350.000 en € 11.210.000. Tevens stelt de 'Richtlijn Financieel Beheer Goede Doelen' een maximum aan de continuïteitsreserve van anderhalf maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. Voor 2017 is dat een bedrag van € 13.996.000. Met de huidige omvang van € 10.980.000 voldoet de hoogte van de continuïteitsreserve aan beide voorwaarden.

8.2 Bestemmingsreserves

	Stand 31/12/2016	Stelselwijziging nieuwe RJ650	Stand 01/01/2017	Toevoegingen	Bestedingen	Vrijval	Stand 31/12/2017
Algemeen							
Nationale en internationale projecten algemeen	1.940.200	1.350.000	3.290.200	-	961.318	-	2.328.882
Internationale Organisatie							
Latente assessmentverplichting Internationaal Secretariaat	1.647.993	2.250.000	3.897.993	4.357.721	3.165.798	-	5.089.916
Mensenrechtenbeleid							
Contra-terrorisme, radicalisering en buitenl. strijders	167.211		167.211	-	113.842	-	53.369
Police use of lethal force and lack of acc. in Brazil	50.000		50.000	-	-	-	50.000
Mobilisatie en Actie							
Lokale Amnesty-groepen	354.473		354.473	-	12.851	-	341.622
Zichtbaarheid	-		-	600.000	-	-	600.000
Amnesty Nederland 50 jaar	-		-	200.000	-	-	200.000
Verjonging & Diversiteit	100.000		100.000	100.000	100.000	-	100.000
Verbetering Dienstverlening	100.000		100.000	-	66.309	-	33.691
Media en Politieke Zaken							
Samenwerkingsverbanden - Movies that Matter	97.500		97.500	-	97.500	-	-
Nieuwe website	34.606		34.606	-	34.606	-	-
Rappers achter Tralies	29.705		29.705	-	29.705	-	-
Strategische Verkenningen							
International Criminal Court Futures	130.000		130.000	-	119.858	-	10.142
Ondersteuning							
Activa bedrijfsvoering	-		-	350.000	-	-	350.000
Verandercapaciteit Ondersteuning	64.210		64.210	-	64.210	-	-
Implementatie AVG en Informatiebeveiliging	-		-	100.000	-	-	100.000
Ondersteuning aanpassing arbeidsvoorwaarden	-		-	50.000	-	-	50.000
Trainee-programma Amnesty	160.000		160.000	-	-	160.000	-
	4.875.898	3.600.000	8.475.898	5.757.721	4.765.997	160.000	9.307.622

Bestemmingsreserve Nationale en Internationale Projecten

Door het managementteam worden plannen ontwikkeld voor besteding van de in deze bestemmingsreserve aanwezige middelen. Deze plannen worden ter goedkeuring aan het Bestuur voorgelegd. Het is beleid om de in de bestemmingsreserves aanwezige middelen binnen twee jaar na verkrijging te besteden.

Bestemmingsreserve Latente assessmentverplichting Internationaal Secretariaat

Met de introductie van het nieuwe model ter berekening van de bijdrage aan de internationale Amnesty organisatie komt het verschil in verslagleggingsregels onder Nederlands respectievelijk Internationaal regime directer naar voren. In Nederland moeten de inkomsten uit nalatenschappen in de inkomsten worden verantwoord in het jaar van melding van de nalatenschap, op basis van een betrouwbare schatting van de uiteindelijke opbrengst. Het Internationaal Secretariaat hanteert als basis de International Financial Reporting Standards (IFRS). Hierin mogen de inkomsten uit nalatenschappen pas in de inkomsten worden verantwoord op het moment van daadwerkelijke uitkering. Op de nog niet aan het Internationaal Secretariaat verantwoorde inkomsten rust een latente 'assessment'schuld van 62,5%, eind 2017 berekend op € 2.839.916, welk bedrag in deze reserve gereserveerd wordt. Hiermee creëren we de zekerheid dat de middelen voor de afdracht ook werkelijk beschikbaar blijven. Hetzelfde geldt voor de reguliere bijdrage van de Nationale Postcode Loterij. Volgens de nieuwe RJ 650 moet deze bijdrage verantwoord worden in het jaar waarop de toekenning betrekking heeft. Het Internationaal Secretariaat verantwoordt deze bijdrage in het jaar van daadwerkelijke uitbetaling. Ook op dit bedrag rust dus een latente 'assessment'schuld van € 2.250.000 per eind 2017.

Bestemmingsreserve Contra-terrorisme, radicalisering en buitenlandse strijders

Dit project beoogt (de uitvoering van) het Nederlandse contraterrorisme en antiradicaliseringsbeleid te onderzoeken, monitoren en te beïnvloeden, met als doel dat Nederlandse contraterrorisme wet- en regelgeving voldoet aan internationale mensenrechten- en rechtsstatelijke standaarden.

Bestemmingsreserve Police use of lethal force and lack of accountability in Brazil

Het doel is het documenteren en analyseren van politiegeweld in Noordoost-Brazilië, het vergroten van de capaciteit om politiegeweld te identificeren, documenteren en aanhangig te maken en druk zetten op de overheid om maatregelen te nemen. Voor het project zijn in 2017 geen middelen onttrokken. Het project loopt door in 2018.

Bestemmingsreserve Lokale Amnesty-groepen

Deze bestemmingsreserve bestaat uit middelen die onder beheer van de lokale Amnesty-groepen staan.

Bestemmingsreserve Zichtbaarheid

De in deze bestemmingsreserve aanwezige middelen zullen in 2018 worden aangewend voor uitgaven rondom campagnes en acties, collecte, schrijfmarathon en actuele issues.

Bestemmingsreserve Amnesty Nederland 50 jaar

Amnesty Nederland bestaat in 2018 50 jaar. Hierbij zal worden stilgestaan op 21 april 2018 met een evenement voor leden, achterban, relaties, vrijwilligers en betaalde medewerkers.

Bestemmingsreserve Verjonging & Diversiteit

Het doel van dit extra project is substantieel meer en jongere activisten/vrijwilligers met een meer diverse achtergrond duurzaam te betrekken bij de organisatie (met daarbij specifiek aandacht voor offline activiteiten). Dit betreft een voortzetting van het in 2017 gestarte project.

Bestemmingsreserve Verbetering Dienstverlening

Dit project beoogt de dienstverlening aan onze leden, achterban en bezoekers te verbeteren. In 2017 is hier aan gewerkt en kent een doorloop in 2018.

Bestemmingsreserve Samenwerkingsverbanden

Movies that Matter heeft in 2017 een aanvraag ingediend en die is gehonoreerd. De bestemmingsreserve is leeg en zal worden opgeheven.

Bestemmingsreserve Nieuwe website

In 2017 zijn de laatste zaken geregeld. De bestemmingsreserve is leeg en zal worden opgeheven.

Bestemmingsreserve Rappers achter de tralies

In dit extra project is een serie gemaakt van vier afleveringen waarin bekende rappers aandacht voor vrijheid van meningsuiting vragen. De serie is in april 2017 uitgezonden door RTL5. De bestemmingsreserve is leeg en zal worden opgeheven.

Bestemmingsreserve International Criminal Court (ICC) Futures

Met het ICC Futures project beoogt Amnesty zicht te krijgen op mogelijke scenario's voor de toekomst van het Strafhof en wat deze voor het handelen van Amnesty en andere NGO's, gericht op een effectieve bestrijding van straffeloosheid, zullen betekenen. Er is voor dit project een doorloop naar 2018.

Bestemmingsreserve Activa bedrijfsvoering

In de bestemmingsreserve Activa bedrijfsvoering is dat deel van het vermogen afgezonderd dat niet zonder meer besteed kan worden, omdat daarmee de toekomstige aanschaf van (im)materiële vaste activa voor de bedrijfsvoering wordt gefinancierd. Door het bestuur is besloten om voor dit doel in 2017 een initiële dotatie te doen van € 350.000. Verdere opbouw van deze bestemmingsreserve vindt plaats door bij toekomstige resultaatverdelingen een bedrag ter grootte van de afschrijvingskosten in dat jaar toe te voegen.

Bestemmingsreserve Verandercapaciteit Ondersteuning

In 2017 zijn hier de kosten uit betaald voor de ondersteuning bij verdere implementatie van het CRM-systeem, nieuwe telefonie en het sluiten van een vernieuwde BTW-overeenkomst met de Belastingdienst. De bestemmingsreserve is leeg en zal worden opgeheven.

Bestemmingsreserve Implementatie AVG en Informatiebeveiliging

In 2018 worden kosten gemaakt voor ondersteuning bij de implementatie van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en daaruit voortvloeiende extra maatregelen op het gebied van informatiebeveiliging.

Bestemmingsreserve Ondersteuning aanpassing arbeidsvoorwaarden

In 2018 worden kosten gemaakt voor ondersteuning bij de modernisering van de arbeidsvoorwaarden. Dit betreft de kosten voor inhuur van expertise op het gebied van arbeidsvoorwaarden.

Bestemmingsreserve Traineeprogramma

Dit extra project is niet gestart vanwege onvoldoende capaciteit om dit te realiseren. Het bestemde budget is vrijgefallen en de bestemmingsreserve wordt opgeheven.

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft de resultaatbestemming zoals opgenomen in de staat van baten en lasten vastgesteld.

9	Fondsen	Stand 31 december 2016	Toevoegingen	Bestedingen	Stand 31 december 2017
	Relief	12.780	2.100	14.880	-
	Proceswaarneming Turkije	16.257	15.820	1.419	30.658
	Bijdrage AI Turkije 2017	-	173.208	-	173.208
	GroEIFonds	7.288	1.160	8.448	-
	Pride Fonds	13.416	5.174	10.465	8.125
	HURICAP / AI Centre for International Justice	86.057	165.084	203.453	47.688
	Voorlichting & Educatie	28.279	-	4.877	23.402
	Mensenrechteneducatie MBO	-	98.196	-	98.196
	YHRM School	51.999	2.200	47.856	6.343
		216.076	462.942	291.398	387.620

Relief

Het bestemmingsfonds relief bevat middelen te besteden aan ondersteuning van slachtoffers van mensenrechtenschendingen en/of hun gezinnen.

Proceswaarneming Turkije

Het project heeft tot doel om rechtzaken op het gebied van vrijheid van meningsuiting te volgen in Turkije. Amnesty wil volgen of de verdachten een eerlijk proces krijgen. Hiertoe hebben enkele uitzendingen van medewerkers plaatsgevonden waardoor internationale Amnesty-aanwezigheid bij sleutelprocessen werd gewaarborgd. Gezien de omstandigheden in Turkije is er in 2017 weinig activiteit geweest op dit vlak.

Bijdrage AI Turkije 2017

In 2017 heeft een succesvolle wervingsactie plaatsgevonden met het doel fondsen te werven waarmee de sectie van Amnesty International in Turkije kan worden ondersteund. Vanwege de situatie in Turkije, waar onder andere de directeur van de Turkse sectie werd gearresteerd, zijn er in 2017 nog geen bijdragen overgemaakt.

Groefonds

Vanuit het groefonds is ondersteuning gegeven aan de ontwikkeling van de Amnesty secties met groeipotentie. In 2017 zijn bijdrages gedaan aan AI Mexico en AI Zimbabwe van elk € 20.000, die deels bekostigd zijn uit dit fonds.

Pride Fonds

Het pridefonds zal in 2018 worden gestopt. De nog beschikbare middelen zullen worden besteed aan het LHBT-werk.

Human Rights Capacity Building Programme (HURICAP) / AI Centre for International Justice

Het Huricap Programma van Amnesty International Nederland verzorgt training in het monitoren, documenteren en rapporteren van mensenrechtenschendingen. Monitors worden opgeleid in verschillende onderzoekstechnieken. Daarnaast werd uit dit fonds een tijdelijke medewerker betaald ter ondersteuning van het AI Centre for International Justice in Den Haag.

Voorlichting & Educatie

In 2017 heeft Amnesty extra inzet gepleegd op het bereiken van een jongere doelgroep met een etnisch-cultureel diverse achtergrond, onder meer via de inzet van peer educators. De bestaande formats zijn uitgebreid met modules op diverse mensenrechtenthema's en worden mede door deze peer educators gebruikt om met leerlingen op het mbo over mensenrechten in gesprek te gaan.

Mensenrechteneducatie MBO

Via een concert van Janine Jansen met het Rotterdams Philharmonisch Orkest in De Doelen is gebonden geworven voor het project mensenrechteneducatie MBO. Ook de kaartverkoop werd gedoneerd voor dit doel, waarbij Janine Jansen en het Rotterdams Philharmonisch Orkest belangeloos optraden.

YHRM School

In 2015 zijn op succesvolle wijze fondsen geworven voor de human rights school van de Youth Human Rights Movement uit Rusland, die jonge mensenrechtenactivisten traint in het werken aan de bescherming van mensenrechten in eigen land. De besteding van middelen is in 2017 doorgegaan en loopt door in 2018.

10 Voorzieningen

Reorganisatievoorziening

Kortlopende verplichtingen (looptijd korter dan een jaar)
Langlopende verplichtingen (looptijd langer dan een jaar)

	31 december 2017	31 december 2016
	40.248	133.950
	1.068	32.900
	41.316	166.850

De reorganisatievoorziening bevat de maximaal mogelijke aanspraken waarop ex-medewerkers recht hebben volgens de regelingen uit het sociaal plan dat geldig was ten tijde van de reorganisatie. De langst nog lopende aanspraak eindigt in 2019.

Het verloop van de voorziening is als volgt:

Stand per 1 januari

Toevoeging ten laste van de staat van baten en lasten
Afboekingen ten laste van de voorziening
Vrijval ten gunste van de staat van baten en lasten

Stand per 31 december

	31 december 2017	31 december 2016
	166.850	387.123
	-	-
	104.123-	172.036-
	21.411-	48.237-
	41.316	166.850

De afboeking ten laste van de reorganisatievoorziening betreft het bedrag waarop ex-werknemers aanspraak hebben gemaakt in 2017. De vrijval betreft het bedrag waarop door ex-werknemers geen aanspraak meer zal worden gemaakt.

11 Langlopende schulden

Te betalen aan het Internationaal Secretariaat inzake versterking Amnesty-activiteiten in Afrika

	31 december 2017	31 december 2016
	-	150.000
	-	150.000

	31 december 2017	31 december 2016
Crediteuren	882.892	1.399.151
Belastingen en sociale premies	163.733	182.382
Vakantiegeld en vakantiedagen inclusief sociale lasten	702.638	603.115
Te betalen aan het Internationaal Secretariaat inzake versterking Amnesty-activiteiten in Afrika	150.000	150.000
Nog te betalen bijdrage aan het Internationaal Secretariaat	1.637.157	83.116
Vooruitontvangen subsidie van Ministerie van Buitenlandse Zaken	444.773	294.225
Vooruitontvangen projectbijdragen	1.059.103	1.765.838
Aangegane verplichtingen met HURICAP-partners	59.535	43.789
Overige schulden en overlopende passiva	240.245	315.366
	5.340.076	4.836.982

Onder de kortlopende schulden staan verplichtingen met een looptijd van minder dan één jaar verantwoord. Verplichtingen die betrekking hebben op jaren gelegen na één jaar na balansdatum zijn verwerkt onder de langlopende schulden.

De stijging in "Vakantiegeld en vakantiedagen inclusief sociale lasten" wordt veroorzaakt doordat medewerkers meer overwerken (als gevolg van werkdruk onder andere door enkele langdurigverzuim-gevallen) en de gewerkte overuren gecompenseerd krijgen in tijd.

De nog te betalen bijdrage aan het Internationaal Secretariaat van € 150.000 betreft de toezegging voor verdere ontwikkeling van Amnesty-activiteiten in Afrika in 2018. Dit is de laatste betaling voor dit project.

Onder de nog te betalen bijdrage aan het Internationaal Secretariaat is opgenomen het nog te betalen bedrag aan verplichte jaarlijkse bijdrage als gevolg van de extra inkomsten in 2017. Dit bedrag zal in 2018 op basis van de definitieve 'assessment'-berekening over 2017 worden afgerekend.

De vooruitontvangen subsidie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken betreft ontvangen, nog te besteden subsidie in het kader van het Strategisch Partnerschap. Dit betreft het partnerschap met Pax dat gefinancierd wordt door het Ministerie van Buitenlandse Zaken over de periode van 2016 t/m 2020.

Onder vooruitontvangen projectbijdragen zijn opgenomen de ontvangen, nog te besteden bijdragen van Adessium en de Nationale Postcode Loterij.

Van Adessium hebben we in 2014 een bedrag van € 120.000, in 2016 een bedrag van € 100.000 en in 2017 een bedrag van € 80.000 ontvangen voor het project "Mensen zonder verblijfsrecht in Nederland". Hiervan is per saldo nog € 9.852 te besteden.

Van de Nationale Postcode Loterij hebben we in 2016 een extra projectbijdrage van € 1.785.000 ontvangen voor het project *Protect Civilians: Amnesty International's Crisis Response*. Eind 2017 is hiervan, geheel volgens projectplan, nog € 1.049.251 te besteden.

De aangegane verplichtingen met Huricap-partners hebben betrekking op projecten die worden uitgevoerd met de subsidie die van het Ministerie van Buitenlandse Zaken is ontvangen voor educatieve mensenrechtenprojecten in Afrika in het kader van het programma Samenspraak en Tegenspraak, alsmede op aangegane verplichtingen op soortgelijke projecten die worden gefinancierd met een gebonden bijdrage van ASN.

Het onder Overige schulden en overlopende passiva opgenomen saldo heeft voornamelijk betrekking op nog te betalen kosten (€ 231.539).

Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen

Lease-overeenkomsten

Er zijn geen lease-overeenkomsten.

Huurcontract kantoor Amnesty International Centre for International Justice

Voor de huisvesting van het AI Centre for International Justice (Den Haag) wordt kantoorruimte gehuurd. Het totaalbedrag voor 2018 zal circa € 25.412 bedragen. Het huurcontract van het Hague Centre for International Justice is per jaar opzegbaar. De kosten van deze huurovereenkomst worden doorbelast aan het Internationaal Secretariaat.

Vruchtgebruik nalatenschappen

Nalatenschappen waarop een vruchtgebruik door derden rust worden in de meeste gevallen pas opgenomen in de baten in het jaar waarin dat vruchtgebruik eindigt. Nalatenschappen met een zogenaamde tweetrapsmaking worden in alle gevallen pas opgenomen in de baten in het jaar dat de gelden aan ons toekomen. Uit hoofde hiervan had Amnesty International eind 2017 een uitgesteld recht van € 1.101.271 in 14 dossiers. Hiernaast zijn er drie nalatenschappen onder vruchtgebruik die onder de nieuwe regels van de RJ 650 wel gewaardeerd dienen te worden. De 'geamortiseerde' waarde van deze dossiers is opgenomen onder de vordering uit nalatenschappen en verantwoord in de baten van 2017.

Afgegeven bankgaranties

Van de spaartegoeden en de tegoeden op bankrekeningen was per 31 december 2017 € 10.666 niet vrij besteedbaar in verband met twee afgegeven bankgaranties voor de huur van het regiokantoor Eindhoven (huur beëindigd per 1 september 2017) en het kantoor van het Hague Centre for International Justice. De bankgarantie voor het regiokantoor wordt in 2018 opgeheven.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

13 Baten van particulieren

	2017	Begroting 2017	2016
Bijdragen van leden	15.096.993	14.700.000	14.817.459
Giften van particulieren	1.736.823	410.000	862.311
Bijdragen van en via Amnesty-groepen	136.217	200.000	153.909
Landelijke collecte	1.446.883	1.400.000	1.478.360
Evenementen	87.485	27.500	6.239
Nalatenschappen	5.265.079	2.050.000	3.730.025
Totaal baten van particulieren	23.769.480	18.787.500	21.048.303

De bijdragen van leden zijn hoger dan begroot. Dit komt doordat er minder leden dan verwacht zijn uitgestroomd, en doordat de nieuwgeworven leden een hogere jaarlijkse bijdrage doen dan verwacht. Ook zijn er succesvolle wervingsacties op periodiek schenken gedaan.

De giften van particulieren zijn flink hoger dan begroot. Dit komt met name door de particuliere schenking van een belang van € 1,1 miljoen in een stamrecht-B.V. Daarnaast is de online-giftenwerving steeds succesvoller.

Onder 'bijdragen van en via Amnesty-groepen' zijn opgenomen de door Amnesty-groepen afgedragen gelden onder aftrek van het door de groepen ontvangen aandeel in de collecte-opbrengst. Daarnaast worden hierin de door de groepen via hun financiële jaaroverzicht verantwoorde inkomsten van activiteiten geconsolideerd.

Het positieve verschil bij evenementen is te verklaren door de opbrengst van het benefietconcert van Janine Jansen en het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Verder hebben er in 2017 geen speciale fondsenwervende evenementen plaatsgevonden.

De opbrengst uit nalatenschappen is dit jaar bijzonder hoog. Sinds een aantal jaren informeert Amnesty haar achterban actiever over de mogelijkheid om na te laten aan Amnesty. We zien dan ook een sterke toename van het aantal mensen dat aangeeft Amnesty te hebben opgenomen in het testament, en het aantal meldingen van nalatenschappen. Dit zal op de langere termijn leiden tot hogere inkomsten uit nalatenschappen, maar het bedrag per jaar blijft moeilijk te voorspellen.

14 Baten van bedrijven

	2017	Begroting 2017	2016
Baten van bedrijven	270.913	200.000	45.127
	<u>270.913</u>	<u>200.000</u>	<u>45.127</u>

Als gevolg van het verbeteren van de datakwaliteit (ten opzichte van 2016) bij de registratie van bedrijven geeft 2017 een zuiverder beeld van de inkomsten van bedrijven.

15 Baten van loterijorganisaties

	2017	Begroting 2017	2016
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	3.600.000	3.600.000	3.600.000
Extra bijdrage Nationale Postcode Loterij	644.999	-	90.750
	<u>4.244.999</u>	<u>3.600.000</u>	<u>3.690.750</u>

De inkomsten uit de extra bijdrage van de Nationale Postcode Loterij betreffen het deel van de kosten in 2017 die door het Internationaal Secretariaat zijn besteed aan het project Protect Civilians.

16 Baten van subsidies van Overheden

	2017	Begroting 2017	2016
Subsidie van Ministerie van Buitenlandse Zaken	907.052	1.355.000	827.975
	<u>907.052</u>	<u>1.355.000</u>	<u>827.975</u>

De bestedingen aan het programma Huricap zijn achtergebleven bij de begroting. Aan inkomsten worden alleen de gemaakte kosten opgenomen. De nog niet bestede gelden zullen in de loop van het programma (looptijd 2016-2020) alsnog worden besteed.

17 Baten van andere organisaties zonder winststreven

	2017	Begroting 2017	2016
Baten van fondsen en instellingen	512.638	150.000	552.720
	512.638	150.000	552.720

Als gevolg van het verbeteren van de datakwaliteit (ten opzichte van 2016) bij de registratie van fondsen en instellingen geeft 2017 een zuiverder beeld van de inkomsten van organisaties zonder winststreven.

18 Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

18.1 Resultaat merchandising

	2017	Begroting 2017	2016
Netto omzet	474.405	400.000	404.118
Kostprijs	386.828-	315.000-	294.906-
Bruto winst	87.577	85.000	109.212
Inkomsten uit royalties, licenties e.d.	6.308	10.000	3.371
Baten uit merchandising	93.885	95.000	112.583

In 2017 is een hogere omzet behaald dankzij vernieuwing van de collectie en betere promotie. De hogere kostprijs is te verklaren door de overgang naar een nieuwe webshop.

18.2 Baten uit Wordt Vervolgd

Netto-inkomsten uit advertenties in Wordt Vervolgd	23.577	30.000	22.286
Abonnementen Wordt Vervolgd	2.572	4.000	1.663
	26.149	34.000	23.949

18.3 Opbrengsten uit verhuur en doorberekende kosten

Opbrengsten uit verhuur	110.923	120.000	119.516
Opbrengsten uit doorberekende bureaunkosten	20.767	40.000	20.772
Opbrengsten uit doorberekende personeelskosten	58.500	-	-
	190.190	160.000	140.288

Met ingang van 2017 worden de opbrengsten voor doorberekende personeelskosten aan Movies that Matter hier verantwoord in plaats van als aftrekpost bij de kosten.

19 Overige baten

	2017	Begroting 2017	2016
Vrijval reorganisatievoorziening	21.411	-	48.237
Overige baten	1.699	-	566
	23.110	-	48.803

Doordat ex-medewerkers geen aanspraak meer hoeven te maken op een van de vertrekregelingen omdat zij een nieuwe baan hebben gevonden valt er een deel van de naar aanleiding van de reorganisatie in 2014 gevormde reorganisatievoorziening vrij.

20 Internationale organisatie

	2017	Begroting 2017	2016
Bijdrage internationale organisatie			
Bijdrage Internationaal Secretariaat	11.257.768	9.446.000	9.926.328
Bijdrage AI European Association	293.189	300.000	290.622
	11.550.957	9.746.000	10.216.950

Overige kosten internationaal

Overige kosten internationaal

48.141	56.875	47.464
48.141	56.875	47.464

Totaal Internationale organisatie

11.599.098	9.802.875	10.264.414
-------------------	------------------	-------------------

De bijdrage aan het Internationaal Secretariaat valt ruim hoger uit als gevolg van de hoger dan begrote inkomsten en het nieuwe systeem van bijdrageberekening waarbij jaarlijks op basis van de actuele cijfers wordt afgerekend.

21 Mensenrechtenbeleid

	2017	Begroting 2017	2016
Mensenrechtenprogramma's			
Strategische landen	590.117	607.298	687.559
Investeren in mensenrechten	343.026	395.832	345.025
Sportevenementen en Mensenrechten	-	106.974	70.826
Veiligheid en Mensenrechten	112.286	172.859	124.467
Mensenrechten dicht bij huis	417.268	555.895	484.592
	1.462.697	1.838.858	1.712.469
Mensenrechteneducatie in Nederland	553.245	477.433	454.770
Internationale projecten			
Human Rights Capacity building (HURICAP)	1.215.676	1.646.523	1.047.509
Police and Human Rights Programme	215.265	274.944	225.552
	1.430.941	1.921.467	1.273.061

Overige programma's

Relief	25.543	10.000	19.992
Pride Fonds	10.465	10.000	16.409
AI Centre for International Justice	29.887	5.000	103.627
Protect Civilians	644.999	600.000	90.750
	710.894	625.000	230.778
Mensenrechtenbeleid overig	456.436	469.350	421.922
Totaal Mensenrechtenbeleid	4.614.213	5.332.108	4.093.000

Het programma strategische landen richt zich op de regionale sleutelspelers China, Indonesië, Rusland, Saudi-Arabië en Turkije. Het opkomen voor mensenrechtenverdedigers vormt hierbij een rode draad: door toenemende repressie en verscherpte wetgeving neemt hun speelruimte in de meeste van deze landen af. De onderbesteding op het project Turkije is een gevolg van de arrestatie van de voorzitter en directeur van Amnesty Turkije. Hierdoor kon een aantal geplande activiteiten niet doorgaan. De onderbesteding op het project China komt door een verschuiving van personeel naar het programma Investeren in Mensenrechten waar meer capaciteit nodig was.

Het programma Investeren in Mensenrechten richt zich op verduurzaming van de financiële sector. Dit gebeurt via de Eerlijke Bank- en Verzekeringswijzer en in het kader van het mensenrechtenconvenant met de banken. Er is in 2017 ook onderhandeld over een convenant voor de verzekeringssector. Ook omvat het programma steun aan de Leerstoel Business and Human Rights aan de Rotterdam School of Management. De onderbesteding wordt verklaard door het feit dat de voor Amnesty geplande uitgaven voor het bankenconvenant naar 2018 zijn doorgeschoven.

Het programma Sportevenementen en Mensenrechten is in 2016 afgebouwd. De onderbesteding wordt verklaard doordat door een misverstand toch personeelskosten in de begroting waren opgenomen. Het besluit tot afbouw viel ongelukkig samen met het opstellen van de begroting voor 2017.

Binnen dit programma Veiligheid en Mensenrechten ligt de focus op surveillance. We monitoren de ontwikkelingen en lobbyen voor betere wet- en regelgeving zoals in de Wet op de inlichtingen- en Veiligheidsdiensten.

Onder 'Mensenrechten dicht bij huis' vallen twee projecten. Het project Etnisch Profileren richt zich op het creëren van draagvlak en invoering van maatregelen binnen de politie om etnisch profileren tegen te gaan, zoals stopformulieren. Ook vroegen we aandacht voor beperkingen van de demonstratievrijheid.

Het project mensen zonder verblijfsrecht richt zich op mensenrechten tijdens uitzettingen van irreguliere migranten uit Nederland en op betere wet- en regelgeving rond vreemdelingendetentie en economische, sociale en culturele rechten voor irreguliere migranten. We doen dit met financiële steun van de Adessium Foundation.

De onderbesteding in het project etnisch profileren komt doordat begin 2017 bleek dat geen nieuwe projectmedewerker meer nodig was en in 2017 minder activiteiten noodzakelijk waren dan zich liet aanzien bij de opstelling van de begroting medio 2016.

Binnen het programma Educatie zorgen we voor mensenrechtenonderwijs op Nederlandse scholen. Hieronder valt de inzet van vrijwillige gastdocenten en het maken van lesmateriaal. Ook lobbyen we ervoor dat mensenrechten deel worden van het landelijk onderwijscurriculum. Tenslotte verzorgen we masterclasses voor HBO- en WO-studenten. De overbesteding wordt verklaard doordat het masterclassproject niet in begroting was opgenomen en meer lesmateriaal is gemaakt.

Hieronder valt het HURICAP-programma gericht op capaciteitsversterking van lokale mensenrechtenorganisaties in Afrika en het Midden-Oosten, dat in nauwe samenwerking met regionale kantoren en andere secties van Amnesty wordt uitgevoerd. Het Police and Human Rights Programme geeft Amnesty-onderzoekers en -secties inhoudelijk advies bij het doen van onderzoek en het opstellen van beleidsaanbevelingen voor overheden en internationale organisaties. Daarnaast is expertise ter beschikking gesteld via publicaties en trainingen van mensenrechtenonderzoekers en activisten.

De onderbesteding bij HURICAP wordt veroorzaakt doordat er op het moment van het opstellen van de begroting in september 2016 nog van werd uitgegaan dat het subsidiedeel dat niet in 2016 werd uitgegeven alsnog in 2017 zou worden uitgegeven. Bij het opstellen van het jaarplan begin 2017 bleek dat een te optimistische gedachte en verder kwam een aantal van de geplande activiteiten niet van de grond door onvoorziene interne en externe ontwikkelingen. De geormerkte middelen worden uitgesmeerd over de resterende subsidiejaren.

De onderbesteding bij het Police and Human Rights programme wordt verklaard doordat geplande publicaties zijn uitgesteld omdat meer capaciteit nodig was voor advieswerk en doordat een geplande training voor Amnesty-medewerkers goedkoper kon worden georganiseerd.

Binnen het reliefprogramma wordt in samenwerking met het Internationaal Secretariaat noodhulp aan mensenrechtenverdedigers gegeven. Doordat afspraken met het IS verbeterd zijn konden hieraan meer fondsen worden besteed dan begroot. In het kader van het pridefonds is noodhulp aan LGBT-activisten gegeven.

Met het project Protect Civilians wordt met geld van de Postcodeloterij crisisonderzoek van het Internationaal Secretariaat gefinancierd. Door het AI Centre for International Justice in Den Haag worden ontwikkelingen bij het ICC gemonitord en beïnvloed. De financiering van dit centrum vindt plaats door het Internationaal Secretariaat, en AINL verleent administratieve en organisatorische ondersteuning.

Onder mensenrechtenbeleid overig vallen kosten die niet aan de genoemde programma's kunnen worden toegerekend, zoals onvoorziene giften aan AI Zimbabwe en AI Mexico in verband met hun ondersteuning aan het project Rappers Achter de Tralies. Verder worden enkele extra projecten uitgevoerd uit bestemmingsreserves. In het kader van project gericht op contra-terrorisme-maatregelen en mensenrechten zijn onderzoeksrapporten gepubliceerd en vond op basis daarvan lobby plaats. Dit project loopt tot oktober 2018. In Brazilië werken we met Amnesty Brazilië samen aan een onderzoeksproject naar politiegeweld, dat in 2019 wordt gepubliceerd. Een geplande betaling aan Amnesty Brazilië is uitgesteld naar 2018 vanwege vertraging in het project.

22 Mobilisatie en Actie

	2017	Begroting 2017	2016
Campagnes en Acties	1.427.434	1.682.120	1.240.963
Versterking Amnesty-beweging in Nederland	1.585.014	1.661.956	1.442.225
Mobilisatie en Actie Documentatie	-	7.000	-
Mobilisatie en Actie Zichtbaarheid	471.804	650.000	491.207
Jubileum AINL 50 jaar	34.655	-	-
	3.518.907	4.001.076	3.174.395

De onderbesteding bij Campagnes en Acties kwam doordat de campagne Mensenrechtenverdedigers internationaal veel later op gang kwam dan verwacht. De vertaling naar een campagneplan voor Nederland heeft mede daardoor ook vertraging opgelopen en is uiteindelijk pas tegen het eind van het jaar goedgekeurd. Er zijn dus weinig kosten voor gemaakt in 2017. Daarnaast waren er voor de Mensenrechtendialoog in eerste aanleg kosten voorzien voor een publiciteitscampagne. In de loop van het jaar werd duidelijk dat dit project een meer bottom-up benadering vereist, waarmee veel minder kosten gemoeid zijn. De begroting voor de Mensenrechtendialoog is voor 2018 dan ook fors naar beneden bijgesteld.

Beide zaken vertalen zich ook in een lagere besteding dan verwacht onder de post Zichtbaarheid.

23 Media en Politieke Zaken

	2017	Begroting 2017	2016
Politieke Zaken	333.149	347.376	300.967
Publiekscommunicatie			
Voorlichting	2.023.556	1.966.659	2.163.432
Movies that Matter	412.679	322.452	309.378
	2.436.235	2.289.111	2.472.810
Media en Politieke Zaken algemeen	95.433	126.837	101.857
Totaal Media en Politieke Zaken	2.864.817	2.763.324	2.875.634

Het hoger dan begrote bedrag bij Movies that Matter heeft te maken met een bijdrage uit de bestemmingsreserve Movies that Matter ('samenwerkingsverbanden'), ten behoeve van het duurzaam versterken van de organisatie, onder andere door een extra investering in fondsenwervingscapaciteit en de website. Deze bestemmingsreserve is hiermee leeg en wordt opgeheven.

Er was verder sprake van een lichte overbesteding op de post Voorlichting door het naar voren halen van bepaalde doorontwikkelingskosten van de nieuwe website en enkele onvoorzien kostenstijgingen bij Wordt Vervolgd. Dit wordt grotendeels gecompenseerd door lagere bestedingen bij Politieke Zaken en Media en Politieke Zaken algemeen.

24 Strategische Verkenningen

	2017	Begroting 2017	2016
Strategische Verkenningen	348.339	320.411	246.176
Totaal Strategische Verkenningen	348.339	320.411	246.176

Het project ICC Futures werd met de publicatie van het rapport Legal Futures of the ICC grotendeels afgerond. Het resterende budget van € 10.141 zal in 2018 worden gebruikt voor de verspreiding van en in- en externe consultaties over het rapport.

Kengetallen

	2017	Begroting 2017	2016
Bestedingspercentage 1 - t.o.v. baten			
Besteed aan de doelstelling	22.945.374	22.219.794	20.653.619
Som van de baten	30.038.416	24.381.500	26.490.498
Bestedingspercentage	76,4%	91,1%	78,0%
Bestedingspercentage 2 - t.o.v. lasten			
Besteed aan de doelstelling	22.945.374	22.219.794	20.653.619
Som van de lasten	29.050.788	28.238.750	26.227.203
Bestedingspercentage	79,0%	78,7%	78,7%

25 Werving baten

	2017	Begroting 2017	2016
Fondsenwerving particulieren	3.258.102	3.295.934	2.884.240
Major donors & Partnerships	253.914	364.891	315.864
Collecte & Evenementen	361.783	392.859	312.048
Merchandising	126.323	124.373	113.075
Nalatenschappen	215.010	231.980	166.060
Welkomstpakketten en verhuisservice	67.513	72.455	62.790
Acties van derden	31.597	54.215	26.417
Rappers achter tralies	5.901	-	70.059
Marketing algemeen	251.789	201.968	242.180
Totaal Werving baten	4.571.932	4.738.675	4.192.733

De onderbesteding op het gebied van werving baten is voor ruim € 100.000 te verklaren uit een lagere personeelsbezetting dan begroot. Een aantal posities/vacatures zijn later ingevuld of met een kleinere formatieve omvang dan begroot.

Daarnaast werd gedurende het jaar duidelijk dat we minder leden konden werven dan we hadden verwacht, met lagere kosten tot gevolg.

De lagere besteding op major donors en partnerships komt door het combineren van bestaande activiteiten waardoor de kosten onder een andere post geboekt zijn.

De werving van collectanten is iets later opgestart, waardoor een deel van de kosten die in 2017 gepland waren pas in 2018 worden gemaakt.

Hogere kosten bij Marketing algemeen zijn te verklaren door stijging van de incassokosten.

Kengetal

	2017	Begroting 2017	2016
Kostenpercentage werving			
Som van de geworven baten	29.705.082	24.092.500	26.164.875
Wervingskosten	4.571.932	4.738.675	4.192.733
	15,4%	19,7%	16,0%

26 Beheer en Administratie

	2017	Begroting 2017	2016
Kosten Beheer en Administratie	1.533.482	1.280.281	1.380.851
Totaal Beheer en Administratie	1.533.482	1.280.281	1.380.851

Amnesty Nederland volgt de aanbeveling van Goede Doelen Nederland over de kosten die vallen onder Beheer en Administratie: kosten Bestuur, Ledenraad, een deel van het management en de financiële en personeelsadministratie. De hogere kosten dan begroot worden verklaard door de inzet van extra mensen om de voortgang van de werkzaamheden binnen met name ondersteuning (als gevolg van langdurig verzuim en werkdruk) te waarborgen.

Kengetal

	2017	Begroting 2017	2016
Percentage kosten Beheer en Administratie			
Kosten Beheer en Administratie	1.533.482	1.280.281	1.380.851
Som van de lasten	29.050.788	28.238.750	26.227.203
	5,3%	4,5%	5,3%

27 Saldo financiële baten en lasten

	2017	Begroting 2017	2016
Rentebaten	14.199	30.000	39.062
Dividend	16	-	
Gerealiseerde en ongerealiseerde koersresultaten	1.522	-	
Kosten van beleggingen	97-	-	
	15.640	30.000	39.062

Door de nog steeds dalende rentestand (de rentevergoeding benadert de 0% en banken maximeren het bedrag waarover rente wordt vergoed dan wel berekenen een percentage aan kosten als het aangehouden bedrag stijgt boven een X-bedrag) zijn de rentebaten lager uitgevallen dan begroot.

Kosten werkorganisatie

	2017	Begroting 2017	2016
Personeelskosten			
Salarissen	4.960.643	5.180.000	4.621.735
Sociale lasten	853.594	802.000	794.650
Pensioenkosten	899.711	968.000	835.665
Extern personeel	434.871	200.000	629.506
Woon-werk reiskosten	136.909	105.000	142.014
Opleiding/scholing/loopbaanbegeleiding	124.065	140.000	119.773
Wervingskosten	5.690	3.000	4.030
Overig	73.489	165.000	71.244
Doorberekende personeelskosten aan derden	60.156-	11.000-	58.500-
	7.428.816	7.552.000	7.160.117

Op totaalniveau komen de personeelskosten iets lager uit dan begroot. Er is sprake van een verschuiving tussen de kosten van personeel in loondienst en extern ingehuurd personeel.

De doorberekende personeelskosten betreffende de salariskosten van senior legal officer van het AI Centre for International Justice in Den Haag, die betaald worden door het Internationaal Secretariaat.

Begroting

	2017	2017	2016
Huisvestingskosten			
Onderhoud	55.768	30.000	41.439
Schoonmaak	89.851	100.000	82.055
Energie	67.819	85.000	53.185
Verzekeringen	-	18.000	8.276
Grondlasten, onroerend goed belasting etc.	25.893	20.000	17.500
Beveiliging	24.963	30.000	29.417
	264.294	283.000	231.872
Kantoor- en algemene kosten			
Bureaunkosten	798.842	670.000	659.996
Bestuurskosten	3.954	5.000	12.107
Ledenraad	4.555	7.500	10.510
Overige kosten werkorganisatie	232.961	194.500	200.901
	1.040.312	877.000	883.514
Afschrijving			
Afschrijving gebouwen	363.970	370.000	353.491
Afschrijving kantoorinventaris	6.454	27.500	10.463
Afschrijving computerapparatuur	44.699	225.000	42.902
Afschrijving CRM-systeem	178.385		123.059
Afschrijving collectebussen	3.956	4.500	4.315
Totaal afschrijving	597.464	627.000	534.230
Totaal kosten werkorganisatie	9.330.886	9.339.000	8.809.733

De afschrijvingskosten van het CRM-systeem zijn gestegen doordat dit systeem in 2017 verder ontwikkeld is.

Nadere specificatie kantoor- en algemene kosten

	2017	Begroting 2017	2016
Bureaunkosten			
Telefonie	84.364	85.000	24.455
Verzendkosten	105.270	75.000	100.024
Reproductie	28.490	50.000	31.196
Kantoorartikelen	7.735	5.000	10.007
Huishouding / lunch	102.814	65.000	88.586
Upgrade processen	54.731	70.000	94.541
Informatie Technologie	415.438	320.000	311.187
	798.842	670.000	659.996
<p>Het is in 2017 niet gelukt om de verzendkosten volledig uit te splitsen naar de diverse afdelingen en programma's. Hierdoor zijn de hier gerapporteerde kosten hoger dan begroot. De kosten voor de huishouding en lunch blijken te laag te zijn begroot. De hogere kosten voor uitbesteed IT-werk zijn te verklaren door meer inzet van onze systeem- en werkplekbeheerder als gevolg van langdurig verzuim van een eigen medewerker, de kosten van het telefonieproject en de voorbereiding van de vervanging van de thin clients door laptops voor alle werkplekken.</p>			
Bestuurskosten	3.954	5.000	12.107
Ledenraad	4.555	7.500	10.510
Overige kosten werkorganisatie			
Declaraties dienstreizen	1.955	5.000	3.527
Documentatie- en informatiemateriaal	1.778	10.000	10.313
Accountantskosten	66.717	42.500	39.113
Advies- en verenigingskosten	56.064	40.000	47.781
Ondernemingsraad	2.685	9.000	1.444
Bankkosten	33.730	30.000	40.472
Verzekeringskosten (organisatie)	36.204	40.000	29.405
Jaarverslag	8.974	8.000	7.238
Overige secretariaatskosten	24.854	10.000	21.608
	232.961	194.500	200.901
Totaal kantoor- en algemene kosten	1.040.312	877.000	883.514

Personeelsbestand

Ultimo 2017 zijn er 87,6 FTE in dienst. Gedurende het boekjaar 2017 bedroeg het gemiddeld aantal FTE 85,4 (2016: 80,1), als volgt verdeeld over de organisatorische eenheden:

	2017	2016	2015
Directie & Staf	4,3	4,3	4,4
Media & Politieke Zaken	14,3	13,5	13,5
Mobilisatie & Actie	18,0	18,0	16,8
Fondsenwerving & Marketing	10,6	10,3	10,1
Mensenrechtenbeleid	23,3	21,4	17,7
Ondersteuning	14,9	12,5	15,2
<i>Totaal gemiddeld aantal FTE excl. boventallige medewerkers / vrijwillig vertrekkers</i>	85,4	80,0	77,7
Boventallige medewerkers / vrijwillig vertrekkers	-	0,1	9,6
<i>Totaal gemiddeld aantal FTE incl. boventallige medewerkers / vrijwillig vertrekkers</i>	85,4	80,1	87,3

Alle medewerkers waren werkzaam in Nederland.

Bezoldiging van de directie

Naam	E.A.M. Nazarski
Functie	DIRECTEUR
Dienstverband	
Aard (looptijd)	ONBEPAALD
Uren	40
Part-time percentage	100
Periode	1/1 - 31/12
Bezoldiging (€)	
Jaarinkomen	
<i>Brutoloon / salaris</i>	101.653
<i>Vakantiegeld</i>	8.132
<i>Vaste eindejaarsuitkering</i>	-
<i>Variabel inkomen</i>	-
	<hr/>
Totaal jaarinkomen	109.785
Belastbare vergoedingen / bijtellingen	-
Pensioenlasten (werkgeversdeel)	21.500
Overige beloningen op termijn	-
Uitkeringen beëindiging dienstverband	-
	<hr/>
Totaal 2017	131.285
Totaal 2016	129.346

Het bestuur heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt Amnesty Nederland de adviesregeling 'Beloning Directeuren van Goede Doelen' van Goede Doelen Nederland.

Het bestuur dient volgens de regeling met enige regelmaat het salaris van de directeur te toetsen aan de norm voor een maximaal jaarinkomen. Dat gebeurde voor het laatst in februari 2016. Daarbij is een zogenaamde BSD-score van 460 punten vastgesteld met een maximaal bruto jaarinkomen van € 124.233, bij een 40-urige werkweek (exclusief pensioen- en sociale verzekeringslasten). Het bruto jaarinkomen (voltijdsaanstelling) van directeur Eduard Nazarski bedroeg in 2017 € 109.785. Het jaarinkomen van de directeur van Amnesty Nederland voldoet daarmee ruim aan de Goede Doelen Nederland-norm voor een maximaal jaarinkomen in 2017.

De bezoldiging van de directeur inclusief pensioenlasten kwam in 2017 neer op € 131.285.

Aan de directeur zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

De bestuursleden ontvangen geen bezoldiging.

Overzicht gebonden inkomsten

Bestemming	Begrepen in inkomstencategorie								Totaal 2017	Begroting 2017	Totaal 2016
	Bijdragen van leden	Giften van particulieren	Bijdragen van en via groepen	Evenementen	Baten van bedrijven	Bijdrage Nationale Postcode Loterij	Subsidies van Overheden	Baten van fondsen en instellingen			
HURICAP - Min. van Buitenlandse Zaken								907.052	907.052	1.355.000	827.975
HURICAP/AI CIJ - ASN	-	-	-	-	165.084	-	-	-	165.084	100.000	163.521
HURICAP - overige donoren	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	268
Totaal Huricap/Syria Lawyers	-	-	-	-	165.084	-	907.052	-	1.072.136	1.455.000	991.764
Relief	-	1.400	700	-	-	-	-	-	2.100	-	2.730
Proceswaarneming Turkije	800	15.020	-	-	-	-	-	-	15.820	-	4.000
Bijdrage Amnesty Turkije 2017	173.208	-	-	-	-	-	-	-	173.208	-	-
Voorlichting & Educatie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	125
OS - Etnisch Profileren	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	124.888
Groiefonds	1.160	-	-	-	-	-	-	-	1.160	-	1.135
Pride	3.350	2.397	-	-	573-	-	-	-	5.174	-	9.316
Gastlessen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
Mensen zonder verblijfsrecht in NL	-	-	-	-	-	-	-	141.736	141.736	-	126.337
YHRM School	800	1.400	-	-	-	-	-	-	2.200	-	24.936
Mensenrechteneducatie MBO	356	10.368	500	86.972	-	-	-	-	98.196	-	-
Protect Civilians (NPL)	-	-	-	-	-	644.999	-	-	644.999	-	90.750
Overig										100.000	
Totaal OVERIGE	179.674	30.585	1.200	86.972	573-	644.999	-	141.736	1.084.593	100.000	384.230
Totaal 2017	179.674	30.585	1.200	86.972	164.511	644.999	907.052	141.736	2.156.729		
Begroting 2017	-	-	-	-	50.000	-	1.355.000	150.000		1.555.000	
Totaal 2016	28.451	173.720	3.300	-	573	90.750	827.975	251.225			1.375.994

Dit overzicht geeft aan welk deel van de inkomsten een door de giftgever, in overleg met Amnesty, bepaalde gebonden bestemming heeft.

Toelichting lastenverdeling

(alle bedragen in euro's)

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

	Doelstelling					Wervingskosten	Beheer en Administratie	Totaal 2017	Begroot 2017	Totaal 2016
	Internationale organisatie	Mensenrechten-beleid	Mobilisatie en Actie	Media en Politieke Zaken	Strategische Verkenningen					
Verstrekte subsidies en bijdragen	-	441.925	6.050	392.622	-	-	-	840.597	285.000	975.145
Afdrachten aan verbonden organisaties	11.550.957	644.999	-	-	-	-	-	12.195.956	9.746.000	10.276.950
Publiciteit en communicatie	-	179.072	919.813	526.621	4.484	2.677.318	-	4.307.308	5.004.122	4.331.561
Overige directe lasten	26.833	827.714	543.561	243.636	126.645	607.652	-	2.376.041	3.864.628	1.833.814
Personeelskosten	16.972	2.013.825	1.632.546	1.355.706	173.023	1.022.001	1.214.743	7.428.816	7.552.000	7.160.117
Huisvestingskosten	607	70.869	58.316	48.426	6.181	36.507	43.388	264.294	283.000	231.872
Kantoor- en algemene kosten	2.367	276.664	227.664	189.056	24.127	142.519	177.915	1.040.312	877.000	883.514
Afschrijvingen	1.362	159.145	130.957	108.750	13.879	85.935	97.436	597.464	627.000	534.230
	11.599.098	4.614.213	3.518.907	2.864.817	348.339	4.571.932	1.533.482	29.050.788	28.238.750	26.227.203

Lasten worden onderverdeeld in drie hoofdgroepen:

- Besteed aan de doelstelling
- Wervingskosten
- Kosten Beheer & Administratie

De kosten van besteding aan de doelstelling en werving baten bestaan uit twee componenten: directe kosten en indirecte kosten. Bij directe kosten is er een directe relatie tussen de kosten en de doelstelling. Deze worden voor 100% toegerekend aan de betreffende hoofdgroep. De indirecte kosten (zoals voor bedrijfsvoering; IT, facilitaire zaken en HR-adviseurs) hebben geen directe relatie met een specifieke doelstelling en worden over de hoofdgroepen verdeeld via een verdeelsleutel die gebaseerd is op de loonkosten van de medewerkers die direct werkzaam zijn op de hoofdgroepen.

Conform de aanbeveling van Goede Doelen Nederland (GDN) van januari 2008 worden de kosten van Bestuur, Ledenraad, directiesecretariaat en financiële en personeelsadministratie voor 100% toegerekend aan de hoofdgroep Kosten Beheer & Administratie. De kosten van de directie worden voor 30% toegerekend aan de hoofdgroep Kosten Beheer & Administratie, voor 10% aan de hoofdgroep Wervingskosten en voor 60% aan de hoofdgroep Besteed aan doelstelling. De kosten van de coördinatie van de afdeling Ondersteuning worden voor 100% toegerekend aan de hoofdgroep Kosten Beheer & Administratie. De kosten van de coördinatie van de afdeling Mensenrechtenbeleid, Mobilisatie & Actie en Media & Politieke Zaken worden voor 100% toegerekend aan de hoofdgroep Besteed aan de doelstelling. De kosten van de coördinatie van de afdeling Fondsenwerving en Marketing worden voor 100% toegerekend aan de hoofdgroep Wervingskosten.

Deze jaarrekening is vastgesteld op 19 april 2018.

Bestuur:

Ila Kasem, voorzitter

Joukje Janssen, penningmeester

Gabbi Mesters, secretaris

Radboud van Delft, lid

Cees Breederveld, lid

Egbert Myjer, lid

Jeanine Wubbels, lid

Directie:

Eduard Nazarski, directeur

OVERIGE GEGEVENS

Controleverklaring

De controleverklaring van de onafhankelijke accountant is opgenomen op de volgende pagina.

Resultaatverdeling

In de statuten zijn geen bepalingen opgenomen aangaande resultaatverdeling.

Nevenvestigingen

- Amnesty International's Center for International Justice
Bezuidenhoutseweg 99
2594 AC Den Haag

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur van Amnesty International, Afdeling Nederland

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Amnesty International, Afdeling Nederland (hierna 'de vereniging') te Amsterdam (hierna 'de jaarrekening') gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de betreffende jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Amnesty International, Afdeling Nederland per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende organisaties'.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2017;
- 2 de staat van baten en lasten over 2017; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Amnesty International, Afdeling Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle van de jaarrekening of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie en het bestuur voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende organisaties'. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de vereniging in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vereniging.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van de jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring de aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amstelveen, 19 april 2018

KPMG Accountants N.V.

E. Breijer RA